

11. *Нечиталюк М. Ф.* Методологічні проблеми історико-журналістських досліджень / М. Ф. Нечиталюк // Українська періодика: історія і сучасність : тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф., 9—10 груд. 1993 р. — Львів, 1993. — С. 17—22.
12. *Різун В.* Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : [навч. посіб.] / В. Різун, Т. Скотникова. — К., 2008. — 144 с.
13. *Романюк М.* Українське пресознавство на порозі ХХІ століття / Мирослав Романюк. — Львів, 2000. — 110 с.
14. *Хилько М. М.* Комплексне застосування методології у журналістикознавстві на прикладі дослідження інформаційного поля України / М. М. Хилько // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісн. : зб. наук. пр. — К., 2010. — Вип. 39. — С. 397—403.
15. *Хилько М. М.* Методологічні основи дослідження журналістикознавства / М. М. Хилько // Філософські проблеми гуманітарних наук (До 175-ї річниці Київського національного університету імені Тараса Шевченка). — К., 2008—2009. — № 14/15. — С. 172—177.
16. *Хилько М. М.* Українське журналістикознавство: методологія / М. М. Хилько // Дні науки філософського факультету — 2010 : міжнар. наук. конф. (21—22 квітня 2010 р.) : матеріали доп. та виступів. — К., 2010. — Ч. 2. — С. 172—176.
17. *Цьох Й. Т.* Комуністична преса в Західній Україні (1919—1932) / Й. Т. Цьох. — Львів, 1958. — 85 с.
18. *Черняков Б. І.* Зображальна журналістика в газеті, журналі та книзі ХVІІІ — першої половини ХІХ ст. : текст лекцій / Б. І. Черняков. — К., 2006. — 215 с.
19. *Черняков Б. І.* Методи дослідження генезису ранньої зображальної журналістики / Б. І. Черняков. — К., 2004. — 19 с.
20. *Щурат В.* Початки української публіцистики (В соті роковини «Українського Вестника») / В. Щурат // Діло. — 1916. — Ч. 57.

Зоряна Наконечна

ЧАСОПИС «НОВИЙ ЧАС» (1923—1939 рр.) ПРО ПРЕСУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Висвітлено корпус публікацій газети «Новий Час» (1923—1939) про українську еміграційну пресу, проаналізовано жанрове втілення цих матеріалів, визначено редакційні уподобання щодо україномовних закордонних часописів.

Ключові слова: газета «Новий Час», українська еміграція, українська еміграційна преса, 20—30-ті рр. ХХ ст.

Освещено корпус публікацій газети «Новий Час» (1923—1939) об українській еміграційній пресі, проаналізовано жанрове вжиття цих матеріалів, визначено редакційне уподобання стосовно зарубіжних газет і журналів на українській мові.

Ключевые слова: газета «Новий Час», українська еміграція, українська еміграційна преса, 20—30-е гг. ХХ ст.

The paper deals with articles of the newspaper «Novyi Chas» (1923—1939) regarding Ukrainian emigrant press. The genres of these materials have been analyzed and editorial tastes to overseas Ukrainian language publications have been determined.

Key words: newspaper «Novyi Chas», Ukrainian émigrés, emigrant press of Ukrainians, 20—30 yrs of the ХХ century.

«Народ без преси як риба без води» — стверджували творці «Нового Часу» — одного з наймасштабніших пресових проєктів Галичини у 20—30-х рр. ХХ ст., намагаючись видавати «газету для «загального інтересу», інформаційно-публіцистичний комплекс якої відповідав би запитам широких кіл читачтва» [6, с. 102]. Серед пропонуєваних редакцією часопису тем — діяльність українських видавців як на етнічній території, так і за її межами, що мала виконувати функцію консолідуєчого чинника для українського народу. Завдяки такій редакційній політиці сьогодні газета є цінним джерелом для з'ясування обставин створення, етапів функціонування та причин закриття часописів українських емігрантів у Польщі, Чехословаччині, Німеччині, Франції, інших європейських державах, а також у США й Канаді, і таким чином суттєво доповнює сучасні дослідження історії української преси.

Пильно і прискіпливо редакція «Нового Часу» ставилася до преси, видаваної у Польщі, — полемічні статті та критичні відгуки про публікації у польських часописах (переважно щодо проблем громадсько-політичної подієвості) були постійними на шпальтах газети, неодноразово об'єктами зацікавлень його авторів ставали й українські періодичні видання, які виходили на цих теренах і часто потрапляли під ідеологічний вплив польської влади або ж були нею фінансовані. Одним із таких часописів Грицько Гладкий вважав «Українську Ниву» (Варшава, 1926—1928; Луцьк, 1928—1936), що, задекларувавши себе «сторожем прав» української нації, на-

справді була «звичайною польською газетою», «якій доручено відомі завдання серед нашого народу» (Гладкий Гриць. «Українська Нива». — 1928. — Ч. 145). Автор статті обґрунтовував свою думку фактами з історії функціонування тижневика та подав прізвиська осіб, причетних до його видання, більшість з яких, на його переконання, мали «деморалізуючий вплив на громадянство», як-от: Ковалевський (громадсько-політичний діяч, кооператор), Петриківський («людина неозначеної політичної лінії, кандидат до сенату»), Власовський («радикал-церковник і посол»). Таким чином, твердження, висловлене польським науковцем М. Фелінським, а згодом підтримане А. Животком [3, с. 181] та О. Вішкою [1, с. 300], про те, що часопис пропагував мирне співіснування українців з польським народом, дещо завуальовує дійсне завдання тижневика.

Наступного року редакційний колектив «Нового Часу» документально підтвердив статтю Г. Гладкого — у виданні було передруковано з «Української Ниви» виступ «на прощальнім бенкеті волинського віцевоєводи» її редактора П. Певного, що ряснів дифірамами польській владі (Як то виглядає на практиці? Промова редактора «Української Ниви» Певного. — 1929. — Ч. 112).

Протилежної думки видавці «Нового Часу» були про журнал «Рідна Мова», який почав виходити у Варшаві 1933 р. за ініціативою І. Огієнка. Науково-популярний місячник, присвячений вивченню української мови, періодично анонсувався під рубриками «Бібліографія» і «З нових видань» та в рекламному блоці. Позитивне враження це видання справило не лише на українську, а й на європейську спільноту, що засвідчують дві рецензії, опубліковані у «Новому Часі»: «Болгарський академік про «Рідну Мову» (1933. — Ч. 262), «Цінний причинок для української культури. Чеський учений про «Рідну Мову» (1933. — Ч. 268). Зокрема, болгарський славіст С. Младенов, вітаючи українців з появою такого необхідного журналу, наголошував: «Кожне число «Рідної Мови» приносить читачам дуже багато цікавих статей, заміток, слововиводів українських і близьких словянських слів... відомості про різні книжки з української мови, правопису»; чеський науковець (підп.: Г. Б.) стверджував: «Рідна Мова» — то місячник високого рівеня, але загальноприступний та цікавий, цінний причинок для української культури й добрий засіб для ушляхетнювання живої української мови».

У газеті анонсовано й інші українські часописи, видавані у Польщі, однак відомості про них обмежувалися назвою, місцем та роком виходу. Оскільки усі ці видання детально охарактеризовано у дослідженні О. Вішки, ми не акцентуватимемо на них увагу.

Важливим осередком української еміграції у міжвоєнне двадцятиліття була Чехословацька Республіка, чому сприяла її географічна близькість до України та лояльна щодо емігрантів державна політика. На цих теренах активно розвивалася і українська пресовидавнича справа [5]. У «Новому Часі» вміщено невелику рецензію на новозаснований «науково-інформаційний» орган Союзу організацій інженерів українців на еміграції «Український Інженер» (1931. — Ч. 65). Ця публікація засвідчує прагнення членів Союзу за допомогою журналу надати можливість «розпорощеним по всьому світі українським інженерам бути в курсі новітніх досягнень в галузі техніки та економіки». Інші відомості про часописи українців у Чехословаччині подавалися у формі хронікальних заміток під рубриками: «Надіслані книжки і журнали», «Нові книжки», «Бібліографія». Зокрема, до редакції надходили окремі числа щомісячного «органу вільної думки українського студентства» п. н. «Український Студент», який виходив у Празі (1923. — Ч. 13), пражської інформаційної газети «Український Тиждень» (1933. — Ч. 107, 129, 157), «Журналу шкільного листування Українського Технічно-Господарського Інституту позаочного навчання» у Подебрадах (1933. — Ч. 82, 107, 141). І хоча згадані рубрики існували впродовж усього періоду функціонування «Нового Часу», більше відомостей про часописи української еміграції у Чехословаччині редакція не подавала.

Комплексне дослідження української преси в Німеччині, яка виходила у 1919—1945 рр., здійснено науковцем Н. Кулешою [4]. Автор монографії та низки статей у фахових збірниках детально висвітлювала процес формування та умови функціонування українських еміграційних часописів, віднайшла низку не відомих раніше видань. Послуговуючись великою джерельною базою, зокрема окремими публікаціями «Нового Часу», дослідниця не акцентувала матеріали газети, оскільки це не входило до її завдань. Нами віднайдено декілька статей, які підтверджують та доповнюють результати дослідження Н. Кулеші.

Перш за все варто виокремити критичну статтю Д. Паліїва «З українських газет і вулиці» (1929. — Ч. 108). Активний політич-

ний діяч та колишній редактор «Нового Часу» розкритикував комуністичну «Українську Газету» (Берлін, 1929—1931) за поширення серед українських емігрантів неправдивих чуток про розпад УНДО, яке начебто «спочиває в руках фашистівської групи на чолі з Паліївим, а пресовим органом тої групи є «Новий Час». «Подумати тільки, скільки таємниць може зрадити один номер одної «Української Газети», — іронізував автор, наголошуючи, що газета може стати «страшною зброєю» у руках спритних провокаторів.

Інша обсягова стаття — «3 життя Українців у Німеччині» (1933. — Ч. 22), окрім загальних відомостей про життя українських емігрантів, містить характеристику «Інформаційного листка», що виходив 1933 р. у Берліні. Оскільки вдалося віднайти лише п'яте число цього видання (зберігається у ЦДІАУ, м. Львів [4, с. 247]), відомості, опубліковані у «Новому Часі», є необхідними для з'ясування причин заснування «листка», видаваного на гектографі («мабуть на друк немає грошей») Українським допомогним комітетом (серед яких: місячник не лише інформуватиме українців про події на батьківщині, а й надаватиме «поради, як можна видобути документи на працю в тих тяжких для чужинців часах»).

Про «тяжкі часи» на чужих теренах, намагання українців за кордоном не тільки заробляти на проживання, а й розвивати рідну культуру, освіту часто йшлося у публікаціях «Нового Часу». Саме тому редакція не могла оминати своєю увагою таку важливу подію у житті німецьких українців, як десятиліття Українського наукового інституту у Берліні. В інтерв'ю власного кореспондента часопису з директором цієї інституції викладено історію її існування, прокоментовано тогочасний стан, зокрема, інформовано про часописи, які вона видавала, — «Ukrainische Kulturberichte...» та «Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні» (М-яч М. Український Науковий Інститут у Берліні на порозі другого десятиліття діяльності. — 1936. — Ч. 295).

Українські часописи Німеччини не потрапляли в редакцію «Нового Часу», оскільки про них нема жодних заміток під рубриками «Бібліографія», «Нові книжки», «3 нових видань» тощо, тож основним джерелом інформації були лише згадані статті активістів українського культурного руху на еміграції.

Унікальним явищем в загальноукраїнському журналістському процесі була також українська еміграційна преса 20—30-х рр.

у Франції, аспекти розвитку якої, кількісні показники, характерні особливості часописів досліджено О. Денкою, а результати наукових пошуків втілено у низці статей, дисертації та авторефераті дисертаційного дослідження [2]. Джерельну базу цієї праці доповнюють публікації газети «Новий Час», зокрема повідомлення про «єдиний орган вільної української державної думки» «Тризуб», який почав виходити у Парижі 1926 р. і проіснував до 1939 р. (1926. — Ч. 9); замітка під рубрикою «Надіслані книжки і журнали» про часопис «Українське Слово», що на правах рукопису був започаткований 1933 р. Українським народним союзом у Парижі і незадовго, отримавши статус офіційного органу ОУН, став рупором українського національно-визвольного руху (1933. — Ч. 141).

Лише двічі редакція «Нового Часу» отримала українські часописи з Японії: перше та друге числа за 1933 р. тижневика «Манджурський Вістник», що виходив у Харбіні (1933. — Ч. 69), і шосте число «Далекого Сходу» (1938. — Ч. 189), про що вона в обох випадках повідомила під рубрикою «Бібліографія». «Манджурський Вістник» згадано також у статті, присвяченій життю українців на Далекому Сході, яку підготувала Українська пресова служба в Харбіні (Українське життя на Д. Сході. — 1934. — Ч. 30), передрук з цього видання програми Спільки української молоді «Зелений Клин» засвідчує чітку націоналістичну позицію членів організації та редакції вісника: «...з кожного «малоросса» та «хахла» зробити дійсного українця, котрий говорив би на своїй рідній мові... і був гордий тим, що він українець» (Голос молоді генерации Зеленого Клину. — 1934. — Ч. 97).

Дописувачі «Нового Часу» повідомляли про життя українців у Румунії (І. Т. Українці в Румунії. — 1931. — Ч. 76; Репортажі з Румунської України. — 1931. — Ч. 142) та Югославії (З українського життя в Югославії. — 1936. — Ч. 15,112), де вони брали активну участь у діяльності місцевої преси, висвітлюючи на її сторінках проблеми українства, однак власних часописів з певних причин не засновували. Про Боснію було зазначено, що асиміляційний процес там відбувався дуже швидко, місцеві українські емігранти, дбаючи лише «про хліб насущний», не проявляли громадянської активності, тому українських часописів не видавали й у місцевій пресі участі не брали (Степчишин Мих. Українці в Боснії. — 1933. — Ч. 141, 142).

Найкраще редакції «Нового Часу» вдалося налагодити контакти з українцями у США та Канаді. Зокрема, авторитетом у творців газети користувався «одинокий в Північній Америці» український часопис націоналістичного спрямування «Свобода» (1893—продовж.) — його згадувано у більшості матеріалів, присвячених життю українських емігрантів у США (Українська еміграція в Північній Америці. — 1933. — Ч. 182; 3 життя українців в Америці. — 1938. — Ч. 224). Передруки зі «Свободи» формували інформаційний блок про громадсько-політичні та культурні події у житті українських емігрантів (Про політично-партійну роботу. — 1931. — Ч. 61; Шевченківське свято в Ньюйорку. — 1932. — Ч. 115), вони є цінним, а іноді єдиним джерелом для вивчення певних етапів історії українського поселення у США.

Натомість редакційний колектив «Нового Часу» ігнорував орган Союзу українців-католиків «Провидіння» — часопис «Америка» (1912—продовж.), згадавши про нього лише у критичній статті «Як пан Назарук редагує «Америку»?» (1926. — Ч. 53). «Опоганювання, ба навіть опльовування всего, що українське» — так охарактеризовано діяльність нового редактора авторитетного часопису.

У газеті вміщено публікації про інші часописи українських емігрантів у США, зокрема про англomовний (на початках містив публікації й українською мовою) орган Ліги української католицької молоді «Ukrainian Youth», що виходив упродовж 1934—1942 рр. (Джон. Наша молодь в Америці. — 1936. — Ч. 50). У надісланій статті «За тісний зв'язок Батьківщини з заокеанською еміграцією» Богдан Катамай, повідомляючи про діяльність ЛУКМ, також згадав про його друкований орган, який, зокрема, мав на меті «інформувати своїх читачів про життя рідного краю» (1936. — Ч. 136). «Щироукраїнський та католицький» характер цього журналу відзначив Л. Цегельський, який, тимчасово перебуваючи у Львові, дав інтерв'ю «Новому Часу» (Заокеанська еміграція в навітленні д-ра Л. Цегельського. — 1938. — Ч. 201). Оскільки історія функціонування журналу «Ukrainian Youth» до сьогодні не була об'єктом наукових зацікавлень (його лише побіжно згадувано у працях про українську еміграцію), ці статті є важливим джерелом для майбутніх досліджень.

Про українську пресу в Канаді у «Новому Часі» йдеться лише декілька разів. Так, у анонімній статті «Українці в Канаді» (1923. —

Ч. 4) розкритиковано пасивність місцевих українських емігрантів і, зокрема, зазначено, що видавані тут «православний «Український Голос», католицький «Канадійський Українець», пресвітерський «Канадійський Ранок» і ліберально-купецький «Канадійський Фармер»... ледви, ледви животіють і передруковують писання з європейських та англійських часописей». Через 10 років у виданні подано коротку інформацію про газету «Новий Шлях», що вже четвертий рік виходила в Едмонтоні, та передрук із неї (1933. — Ч. 60).

Упродовж 17 років творці газети універсального змісту «Новий Час», будучи переконаними, що саме преса є «цементом нації», лучником, який «єднає й сковує всіх в одну велику й непереможну громаду» (За українську пресу. — 1936. — Ч. 229), приділяли значну увагу аналізу стану українського пресовидання, популяризуванню газет і журналів, завданням яких визначалося національно просвіщати українців, або ж критиці тих, що, на їхнє переконання, деморалізували читача. Серед цього масиву текстів виокремлюються публікації (переважно статті, замітки, анонси, зрідка — інтерв'ю і рецензії) про еміграційну пресу, що засвідчують активний її розвиток у більшості зарубіжних країн (Чехословаччина, Німеччина, Франція, США, Канада, Японія), прагнення українців, які змушено покинули рідні терени, поширювати українську мову, культуру, сприяти державотворчим процесам. Пасивність ж українців в Югославії та Боснії автори «Нового Часу» не лише не критикували, а й намагалися виправдати перед галицьким читацтвом відсутністю належних умов для культурницької діяльності та активних суспільних діячів у цих країнах. Загалом, усі матеріали цієї тематики демонструють прагнення насамперед інформувати громадськість про життя українців за кордоном, а також вказувати шляхи розвитку національної преси.

1. *Вішка О.* Преса української еміграції в Польщі (1920—1939 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Омелян Вішка. — Львів, 2002. — 480 с.
2. *Денека О. І.* Українська еміграційна преса у Франції 20—30-х рр. ХХ ст.: становлення, розвиток, проблематика : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Денека Олександра Іванівна. — Львів, 2006. — 20 с.
3. *Животко А.* Історія української преси / Аркадій Животко. — Мюнхен, 1989—90. — 334 с.
4. *Кулеша Н.* Українська преса у Німеччині 1919—1945 рр.: формування та функціонування : монографія / Надія Кулеша. — Львів, 2009. — 344 с.

5. *Савка М.* Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20—30-ті рр. ХХ ст.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Мар'яна Савка. — Львів, 2002. — 308 с.
6. *Сніцарчук Л.* Газета «Новий Час» (1923—1939): «Добро нації — найвищим законом» / Л. Сніцарчук // Іван Тиктор: талан і талант : монографія / авт. кол.: О. Думанська (кер. проекту) та ін. — Львів : Українська академія друкарства, 2007. — С. 99—110.